בס"ד

פרשת לך לך: האם חובה להצביע לפי הוראת הרבנים

<u>פתיחה</u>

בפרשת השבוע מספרת התורה (יב, א), על הקב"ה המצווה על אברהם לעזוב את ארצו ומקומו, וללכת אל הארץ לו יראה: "וַיֹּאמֶר יְקֹוָק אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ". אמנם, בניגוד לנח עליו נאמר שהוא היה צדיק תמים ומשום כך ניצל מהמבול, למעט ייחוסו של אברהם המובא בפרשת נח בו אין ייחוד, לא נאמר מדוע הקב"ה בחר דווקא באברהם. נאמרו מספר גישות במפרשים, להן השלכות נוספות כפי שראינו בעבר (בהעלותך שנה ג') בהרחבה:

א. **הרמב"ן** (בראשית יב, ב) סבר, שעל אף שהתורה לא כותבת כך במפורש, למעשה אברהם אבינו נתנסה מספר ניסיונות באור כשדים, וכדברי המדרש המספר שאברהם אבינו נזרק לכבשן האש בעקבות אמונתו. אם כן, מדוע התורה לא ציינה ניסיונות אלו? לטענתו, היא לא רצתה להאריך בדעות עבודה זרה, ולכן השמיטה סיפורים אלו. ב. **הכוזרי והמהר"ל** (א, צה) **והמהר"ל** (נצח ישראל, יא), חלקו וסברו שבאברהם הייתה סגולה פנימית, שעברה אליו מדור דור, ולכן נבחר בגלל סגולתו, ולא בגלל מעשיו. ובלשון המהר"ל:

> "אבל לפי הדברים אשר אמרנו לך לא יקשה כלל, כי אצל נח לא היה רק בחירה פרטי, והבחירה הפרטית הוא לפי מה שהוא, והכל הוא לפי מעשה צדקות שלו. אבל באברהם לא היה בחירה פרטית, רק באומה הישראלית, שהם זרעו... ובחירה כמו זאת אין תולה במעשה כלל, ולא בחטא, כי המעשה הוא לפרט... אבל עיקר הבחירה שבחר השם יתברך באברהם לא היה בחירה פרטית, רק שבחר בו ובזרעו אחריו בחירה כללית."

בעקבות ציווי הקב"ה על אברהם והבחירות המתקרבות, נעסוק השבוע בשאלה האם כאשר רב מורה שיש להצביע למפלגה כזו או אחרת, חובה להקשיב לו. כפי שנראה, כדי לענות על שאלה זו, נפתח במחלוקת הראשונים למי מתייחסות מצוות "ועשית ככל אשר יורוך" והלאו של "לא תסור", וההבדל המשמעותי בין סנהדרין, בית דין, רב קהילה ופוסק, נקודה המשליכה גם על מעמד הגמרא. עוד נראה, שדיון נוסף הקשור לשאלה זו היא, באלו שאלות הלכתיות ומציאותיות יש כח לסמכות הרב.

<u>ועשית ככל אשר יורוך</u>

המקור המפורש ביותר העוסק בחובת ציות בעניינים הלכתיים לסמכות תורנית המובא בתורה, היא מצוות העשה המופיעה בפרשת שופטים (יז, י): "וְׁשָמַרְתָּ֣ לַעֲשׂ֔וֹת כְּכֹ֖ל אֲשֶׁ֣ר יוֹר֑וּךָ", והלאו המופיע מיד אחר כך (שם, יא): "לֹ֥א תָסֻ֖ר מִן־הַדָּבָ֣ר אֲשֶׁר־יַגִּ֥ידוּ לְךָ֖ יָמִ֥ין וּשְׂמֹֽאל". במי עוסקים פסוקים אלו? נחלקו הראשונים:

א. **הרמב"ם** (ממרים א, א) **הסמ"ג** (לאוין ריז) **היראים** (סי' שצח), ורוב ככל הראשונים סברו, שמצווה זו מתייחסת רק לסנהדרין, וכפי שעולה מתחילת הפסוק המתאר שמדובר באדם העולה אל המקום "אֲשֶׁר יִבְחַר יְקֹוָק", וכדברי הגמרא במסכת סוטה (ז ע"ב). מדוע יש לציית להם? **הר"ן** (דרוש יא) ביאר, שאמנם גם בית דין זה יכול לטעות, אך כיוון ששכינה עמהם, הם חכמים, וכתוצאה מכך לרוב צודקים, עדיף ללכת אחר פסיקתם. בנוסף לכך, יש חשיבות שתהיה תורה אחת לכל ישראל.

השלכה לכך שגם בית דין זה יכול לטעות, יש בדברי הגמרא במסכת הוריות (ב ע"א). הגמרא כותבת שבמקרה בו בית דין טעו בהוראה, לדוגמא הורו לאכול חתיכה שיש בה איסור, אם יש אדם שאינו יודע מה ההלכה, וצועד בעקבות בית דין, כאשר התברר שטעו הוא פטור מהבאת קרבן, שכן סמך על דעתם. אולם, במקרה בו ישנו אדם הסובר שבית דין טועה בהוראתו, אמנם חל עליו איסור להורות כך לרבים, אך עליו להימנע מאכילת חתיכה זו, ואם בכל זאת אכלה, עליו להביא קרבן על חטאו[1]. ובלשון הר"ן:

> "כן העניין במצווה זו בשווה, שהתורה השגיחה לתקן ההפסד שהיה אפשר שיפול תמיד, והוא פירוד הדעות והמחלוקת, ושתיעשה תורה כשתי תורות, ותקנת ההפסד התמידי הזה, כשמסרה הכרעת הספיקות לחכמי הדור, שעל הרוב ימשך מזה תיקון, ויהיה משפטם צודק. כי שגיאות החכמים הגדולים, מועטות ממי שהוא למטה מהם בחכמה, וכל שכן כת הסנהדרין העומדים לפני ה' יתברך במקדשו, ששכינה עמהם. ועם היות שלפעמים אפשר, שעל צד הפלא והזרות, ישגו בדבר מה, לא חששה תורה להפסד ההוא הנופל מעט, כי ראוי לסבול אותו מצד רוב התיקון הנמשך תמיד."

ב. **החינוך** (מצווה תצה - תצו) חלק על שאר הראשונים וטען, שמצווה זו כוללת הקשבה גם לחכמי הדורות, שכן גם בהם שייך הטעם שאם כל אחד ואחד יעשה כרצונו, תהיה התורה כשתי תורות. עם זאת הסכים, שהלאו של זקן ממרא, המורה שהחולק על בית דין מוצא להורג, נוהג רק בבית הדין הגדול. ראייה לדבריו הביא מהגמרא במסכת ראש השנה (כה ע"ב) הכותבת, שיפתח בדורו, תוקפו ההלכתי הוא כמו שמואל בדורו, ומכאן שחובה להקשיב לחכם שבדור.

רוב ככל האחרונים צעדו בעקבות רוב הראשונים ולא קיבלו את דעת ספר החינוך, והקשו על דבריו. לדוגמא, **המהר"ץ חיות** (לא תסור) הקשה, שלא ברור כיצד קובעים אילו חכמים אחריהם יש לצעוד, שכן באופן טבעי תמיד יהיו מחלוקות בין חכמי הדור (מה שאין כן הסנהדרין שהוא גורם מוסמך וידוע). כיצד אם כן יישבו את דברי הגמרא במסכת ראש השנה? כדי לענות על כך, יש לראות את הדיון בפוסקים, מדוע יש חובה להקשיב לתקנות וגזירות הגמרא, ומדוע יש להקשיב למרא דאתרא.

<u>תוקף הגמרא</u>

כפי שראינו בעבר (וילך שנה ד'), דנו הפוסקים בשאלה, מדוע ישנה מחויבות להקשיב לפסקי הגמרא. **הר"ן** (דרוש יב), הבין שכאשר מתכנסים כל חכמי הדור ומקבלים החלטה, החלטה זו מחייבת מדין הפסוק 'אחרי רבים להטות'. **הרמב"ם** (ממרים ב, ב) **והכסף**

---

[1] כך כאמור עולה מדברי הבבלי, אמנם מדברי הספרי, אותו הביא רש"י בפירושו על התורה עולה, שאפילו במקרה בו ברור שבית דין טועה, ומורים על ימין שהוא שמאל, בכל זאת חובה להקשיב לדבריהם. הריב"א בפירושו גם הוא, לא קיבל את טענת רש"י בעקבות דברי הבבלי, ומשום כך פירש שכוונת הספרי להורות שאפילו אם מתקנים תקנה, ממנה עולה שימין הוא שמאל, וכמו לדוגמא כשגוזרים גזירה שלא לתקוע בשופר בשבת ושלא כציווי התורה, יש להקשיב להם, אך לא כאשר מורים על דבר טמא שהוא טהור וכדומה.

משנה (שם) חלקו וסברו, שהחובה חלה מכיוון שעם ישראל במהלך הדורות קיבל על עצמו סמכות זו, ובדומה לבני מדינה המקבלים על עצמם את סמכות החוק מעצם המגורים במדינה זו – ועל כך עוסקת הגמרא במסכת ראש השנה[2].

על אף שהן סמכות הסנהדרין מחייבת, והן סמכות הגמרא מחייבת, ההבדל ביניהם מהותי. כאשר הסנהדרין פוסקים פסק, הקהל מחויב לפסק בין אם ירצה בכך ובין אם לא, שכן הקב"ה מקור סמכותם. לעומת זאת המחויבות לפסקי הגמרא נובעת מקבלת הציבור, ובמקרה בו מעוניינים בחלופה הרשות בידם. עם זאת כמובן, כיוון שאת הגמרא (לדוגמא) קיבלו כלל ישראל, ממילא האפשרות לקבלה מחודשת של כלל ישראל או מחלוקת על דרשות הפסוקים וכדומה לא סבירה בזמן הזה. ובלשון **הרב וסרמן** (דברי סופרים ב, ו), שהסביר שמסיבה זו אמוראים לא חלקו על תנאים:

> "אבל לפי הנ"ל קושית הכסף משנה לא קשיא, דחתימת המשנה היה גם כן בקיבוץ כל חכמי ישראל או רובן אשר להן הכח של בית דין הגדול, ואסור לשום אדם לחלוק עליהן בלתי אם יש גם להחולקין כח של בית דין הגדול. ואפשר שבשעת חתימת התלמוד היה להן כח לחלוק גם על המשניות... אבל בין חתימת המשנה לחתימת הגמרא בין הזמנים האלו לא נמצא קיבוץ כל חכמי ישראל ביחד ולא היה להן כח של בית דין הגדול וממילא אי אפשר להן לחלוק על המשניות."

על בסיס מה שראינו, ברור שאין להשוות בין החובה לציית לדברי הגמרא, לדיון האם חובה לציית לרב הפוסק למי יש להצביע בבחירות, שהרי לא כל חכמי הדור מתכנסים ומגיעים להחלטה מה ההצבעה הנכונה והראויה. וחידוד לכך, שאפילו השולחן ערוך שספרו התקבל כספר פסיקה משמעותי בכל עם ישראל והאחרונים נותנים משקל רב לדבריו, בכל זאת אין מניעה לחלוק על פסקיו, שכן דבריו לא התקבלו בכל עם ישראל, החל ברמ"א שחלק עליו, דרך הט"ז, הש"ך, הפרי חדש ועוד.

<u>מרא דאתרא ופוסק</u>

העיקרון הבסיסי הנפוץ ביותר לקביעת הלכה בזמן הזה היא הליכה אחרי מרא דאתרא, כלומר אחרי רב קהילה הפוסק לחברי קהילתו. עיקרון דומה, אם כי יש ביניהם הבדלים, היא הליכה אחר פוסק מובהק, וכמו המשנה ברורה, הבן איש חי, הרב עובדיה וכדומה. המקור לכלל זה מופיע במספר מקומות, כגון הגמרא במסכת חולין (קטז ע"א) הכותבת, שבמקומו של רבי יהודה בן בתירא אכלו בשר עוף בחלב, ולא מיחו בהם חכמים כיוון שככלל צעדו בעקבות דעת רבי יוסי המתיר דבר זה.

מה ההיגיון להתעלם מדעות שאר הפוסקים, ולצעוד בעקבות רב אחד? **הרשב"א** (א, רנג), כתב, שמשום כבודו אין לעשות כנגד פסקיו. על בסיס כך טען **המהר"י בן לב** (א, עה) שהחובה לרב המקום או לפוסק נהגה רק בעבר, שכל קהילה עמדה לעצמה, ומשום כך רב המקום היה הסמכות התורנית שהיו חייבים בכבודו. כיום, כשבפועל יש קשר לרבנים רבים, כבר אי אפשר להתעלם מדעותיהם, ולכן יש לחזור לכללים הרגילים, כשיש ספק בהלכה מדאורייתא יש להחמיר, ובדרבנן להקל. ובלשונו:

> "ואחר העיון והחקירה השיבותי לקצת אנשים אשר שאלו את פי, דדוקא בדיני ממונות יש יכולת בידם לתקן התקנה הזאת, אבל בדיני האיסור והמותר וגיטין וקידושין לאו כל כמיניהו דבני העיר לתקן תקנה בזאת... דדווקא בימיהם שבכל עיר ועיר היה להם רב אחד שהיה מלמדם... וכל עיר ועיר היו מחוייבים בכבוד מלמדם, אבל אנו בזמנים האלו כל הפוסקים והרבנים אשר מימיהם אנו שותים הם רבותינו, ואנו מחוייבים בשל תורה ללכת אחר המחמיר."

גישה שונה סוברת, שהסיבה שיש להקשיב לרב המקום או לרבו המובהק, נוהגת מכח קבלת הציבור ובדומה לקבלת הגמרא, וחז"ל חידשו שמותר לאדם לבחור לעצמו רב שיכריע בשבילו את הספק, כשם שלעיתים האדם מהשורה הולך אחר רוב הפוסקים, למרות שבמקרה מעין זה הוא לא ממש מכריע את השאלה ההלכתית. בפועל, כך גם המנהג הרווח, ולכן לדוגמא רב יישוב או קהילה מתווה את דרך הנהגת היישוב בשנת השמיטה, ולא מתחשבים בדעות אחרות.

<u>הקשבה לרב בהצבעה בבחירות</u>

לכאורה על בסיס כך, אמנם מצד הפסוק 'לא תסור' או 'ועשית ככל אשר יורוך', אין חובה להקשיב לרב המורה כיצד להצביע בבחירות. וכן אין חובה להקשיב לו מצד 'אחרי רבים להטות', קבלת עם ישראל וכדומה, אך לכאורה יש חובה על אדם להצביע למי שרבו המובהק מורה לו להצביע, וכשם שהוא צועד אחריו בשאר פסקיו. אמנם למסקנה, גם אם נניח שהחובה להצביע היא חובה הלכתית אין הדברים כך, ואין חובה להקשיב לפוסק המורה כיצד להצביע בבחירות:

כפי שכתב **תרומת הדשן** (סי' רלח), החובה של אדם ללכת אחר רבו, נוהגת אך ורק במקרים בהם אין לאדם דעה עצמאית, ובדומה להליכה לעורך דין או רופא רק במקרה בו המטופל לא יודע כיצד לנהוג. לעומת זאת, כאשר אדם למד את הסוגיה, והגיע למסקנה שלא מסכים עם דברי רבו, הוא חייב לנהוג אחרת ממנו, ואם לא יעשה כך הוא חוטא. ממילא הוא הדין בהצבעה בבחירות, שאדם המגיע למסקנה השונה מרבו, חובה עליו לנהוג אחרת ממנו.

מעבר למה שראינו עד כה, עוד יש להוסיף כהערת אגב לה רמזנו, שבלשון המעטה כלל וכלל לא ברור שההוראה להצביע למפלגה הינה הוראה הלכתית מחייבת. כאשר רב מורה הוראה כלשהי, להוראתו יש משמעות אך ורק כאשר הנושא בו הוא עוסק הינו נושא הלכתי, או שהציבור הסמיך אותו לטפל בענייני הקהילה בנושאים אלו (שאז מעמדו כשאר ראש עיר, מועצת העיר וכו'). לעומת זאת, הוראה להצביע בבחירות למפלגה פלונית או אלמונית אינה הוראה הלכתית. כמובן, שאדם הסומך על שיקול דעתו של רבו יכול ללכת בעקבותיו או להתחשב בו, אך לא מדובר בחובה הלכתית אלא בהמלצה בלבד.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו[3]...

---

[2] עוד יש לציין, שכפי שראינו (שם, וכן בהעלותך שנה ב') בהרחבה, כאשר הסמכות ניתנה לגמרא, הסמכות ניתנה רק ביחס לפסקי הלכה, ולא בענייני קביעת עובדות מציאותיות, בהן לא שייכת קבלת סמכות. משום כך לדוגמא, אין איסור לאכול דג ובשר בזמן הזה, שכן אמירה רפואית זו ניתנה בהתחשב בעובדה, שאכילה מעין זו גורמת לצרעת, וכיוון שבזמן הזה אינה גורמת לצרעת, ממילא אין מניעה לאוכלם יחד.

[3] **מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? מוזמן במייל: tora2338@gmail.com או באפליקציה 'הלכה בפרשה'.**